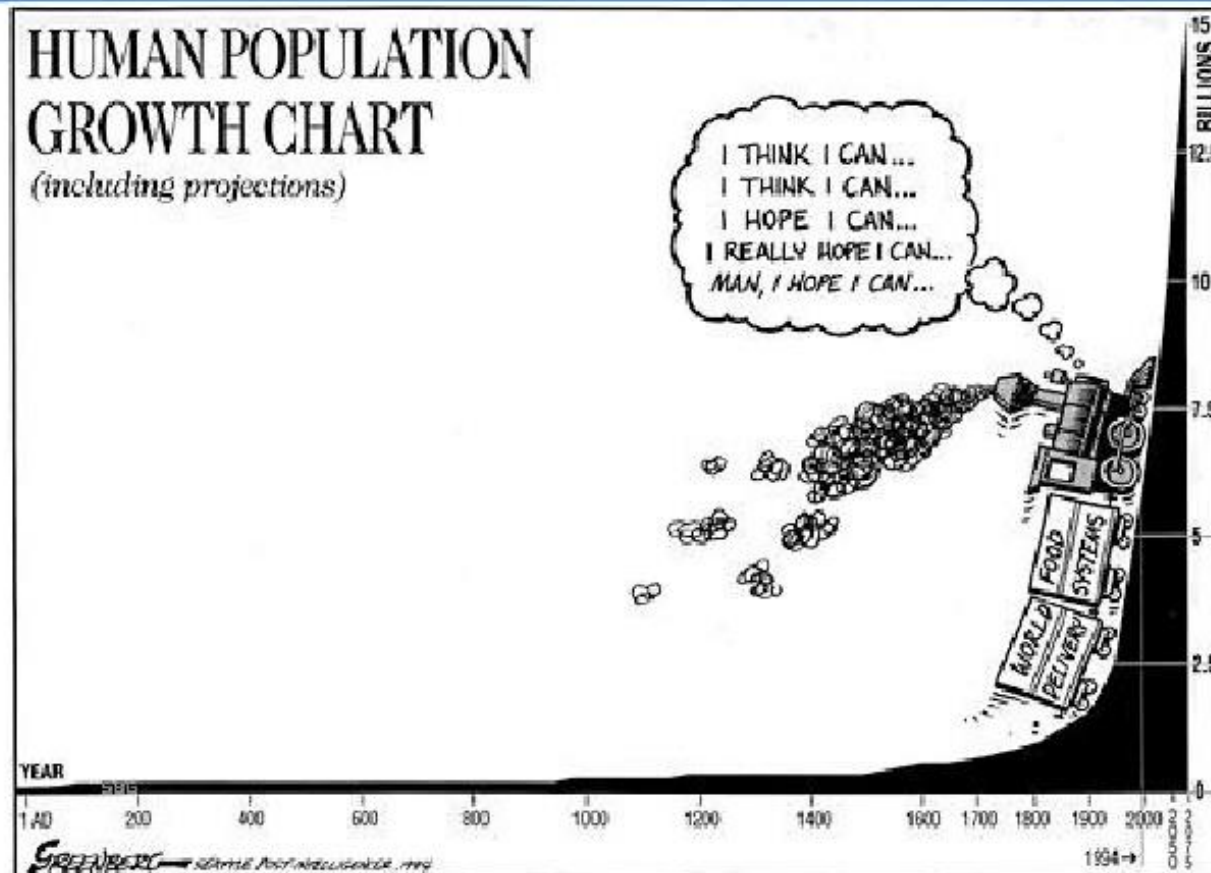

Fenntartható fejlődés – integráció

Global Problems – Population Growth – Why

Római Klub – Balaton csoport

Római Klub - jövőképek 70-es évek.

- Aurelio Peccei: „A változások gyökereinél az anyagi világ forradalmait találjuk – az ipari, tudományos, majd a technikai forradalmakat.
- Korlátozott fejlődés (Meadows) a legismertebb (1972), de Hulladékkorszak után, Zéró növekedés, stb.
- Ennek van 30 évvel későbbi változata is
- Mindegyik kérdése: hogyan tovább

Stockholm 1972

- ENSZ világértékezetlet - Stockholm 1972 fő eredményei:
- 'Az emberi környezetről' szóló nyilatkozat, 26 alapelv, 109 javaslat egy akcióterv keretében
- Elismerték a szabadsághoz, egyenlőséghez és megfelelő életminőséghez való jogot egy olyan környezetben, amelynek minősége megengedi a az ilyen életet és a jól-létet, hozzátéve, hogy ugyanakkor az ember elsődleges kötelezettsége a környezet védelme és javítása a jelen és jövő nemzedékek érdekében.
- A mai értelemben vett környezetvédelem, illetve fenntartható fejlődés minden alapja megtalálható a Konferencia eredményei között.
- ENSZ Közgyűlés 1972-ben megalapította szakosított intézményét, az ENSZ Környezetvédelmi Programját (UNEP).

Bruntland és más

ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottsága 1983
(Bruntland Bizottság) 1987. évi jelentésében a fejlődés kérdései alkotják a lényegét.

„A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generációk szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk szükségleteinek kielégítését.”

A Világ Tudományos Akadémiáinak Nyilatkozata
(Tokió, 2000) szerint pedig

„a fenntarthatóság az emberiség jelen szükségleteinek kielégítése, a környezet és természeti erőforrások jövő generációk számára történő megőrzésével egyidejűleg”

História

- *Weeremantry* a bösi ítélethez fűzött különvéleményben. „A hagyományos jogrendekben létezik néhány elv, amely beleszűrhető a jelenlegi környezetvédelmi jog szövetébe. Ezek különösen kapcsolódnak a fenntartható fejlődés fogalmához, amelyet azok a rendszerek elismertek. ... A fejlesztés szükségleteinek a környezetvédelemmel való összeegyeztetése tehát nem új fogalom. Már ezer évvel ezelőtt is lejegyeztek ilyen megfontolásokat, és az ezeknek megfelelő követelményeket olyan jelentéssel teli módon sikerült összeegyeztetni, hogy az korunknak is üzenetértékű lehet.”
- Hans Carl von Carlowitz-ot, mint a fogalom megalkotóját - 'Nachhaltigkeit'. Az erdész 1714-ben összefoglalta munkásságát (*Sylvacultura economica* ...), összevetve a rövidtávú gondolkodást és a természeti területek vak kihasználását, a fenntarthatóságot jelölve meg a fennmaradást zálogának. 1754-ben a württembergi kameralista, Wilhelm Gottfried Moser erre alapozta az erdőgazdasági rendszert, amelynek első elve az erdőkkel való fenntartható gazdálkodás.

Rio 1992

1. Elv

- A fenntartható fejlődés érdekeinek középpontjában az emberek állnak. Ők jogosultak – a természettel összhangban - egészséges és termékeny életre.

2. Elv

- Az Egyesült Nemzetek Alapokmányának és a nemzetközi jog elveinek megfelelően az Államok szuverén joga, hogy saját környezeti és fejlesztési politikájukat követve hasznosítsák saját erőforrásaikat, és biztosítsák, hogy a saját fennhatóságuk vagy ellenőrzésük alatt álló tevékenységek ne okozzanak kárt más Államok környezetében vagy a nemzeti fennhatóság határain túli területeken.

3. Elv

- A fejlődéshez való jogot úgy kell érvényesíteni, hogy a ma élő és a jövő nemzedékek fejlődési és környezeti szükségletei egyaránt kielégítést nyerjenek.

4. Elv

- A fenntartható fejlődés elérése érdekében a környezetvédelemnek a fejlődési folyamat szerves részét kell alkotnia, és nem kezelhető attól elkülönülten.

5. Elv

- Valamennyi Államnak és minden embernek együtt kell működnie a szegénység leküzdésének alapvető feladatával kapcsolatban, ami a fenntartható fejlődés elengedhetetlen követelménye ahhoz, hogy csökkenjenek az életszínvonalak közötti egyenlőtlenségek és a világ népeinek többsége jobban kielégíthesse szükségleteit.

6. Elv

- Megkülönböztetett fontossággal kell foglalkozni a fejlődő országok, ... sajátos helyzetével és szükségleteivel.

8. Elv

- A fenntartható fejlődésnek és minden ember magasabb életszínvonalának az eléréséhez az Államoknak csökkenteniük kell, illetve ki kell küszöbölniük a termelés és a fogyasztás nem fenntartató módjait, és elő kell segíteniük a megfelelő népesedéspolitikát. ...

Riótól Rióig

2002 Johannesburg Fenntartható Fejlődés Csúcskonferencia

- Terjedelmes végrehajtási terv (Plan of Implementation)

2012, Rio+20

- **A jövő, amit kívánunk**
(<http://www.uncsd2012.org/thefuturewewant.html>)
- 6. ... az emberek vannak a fenntartható fejlődés középpontjában, és ebben a tekintetben olyan világ felé igyekszünk, amelyik igazságos, méltányos és mindenkit magában foglal, ennek érdekében tevékenykedünk együtt, hogy elérjük a fenntartható és mindent felölelő gazdasági növekedést, társadalmi fejlődést és környezetvédelmet, mindenki javára. ...
- 8. Megerősítjük a szabadság, béke, biztonság és emberi jogok tiszteletének fontosságát, beleértve a fejlődéshez való jogot és a megfelelő életminőséghez való jogot ...
- 10. Elismerjük, hogy a demokrácia, a jó kormányzás és a jogállam...

II. Megújítjuk politikai elkötelezettségünket

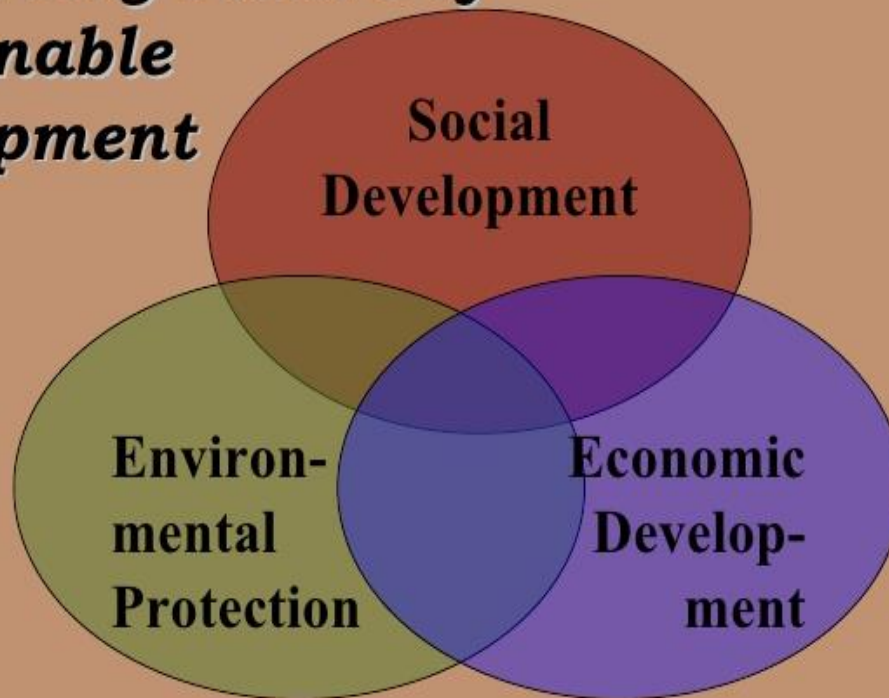
- A. A riói elvek és az elmúlt akcióprogramok megerősítése

III. Zöld gazdaság a fenntartható fejlődés és a szegénység felszámolása összefüggésében

IV. Intézményi keretek a fenntartható fejlődéshez

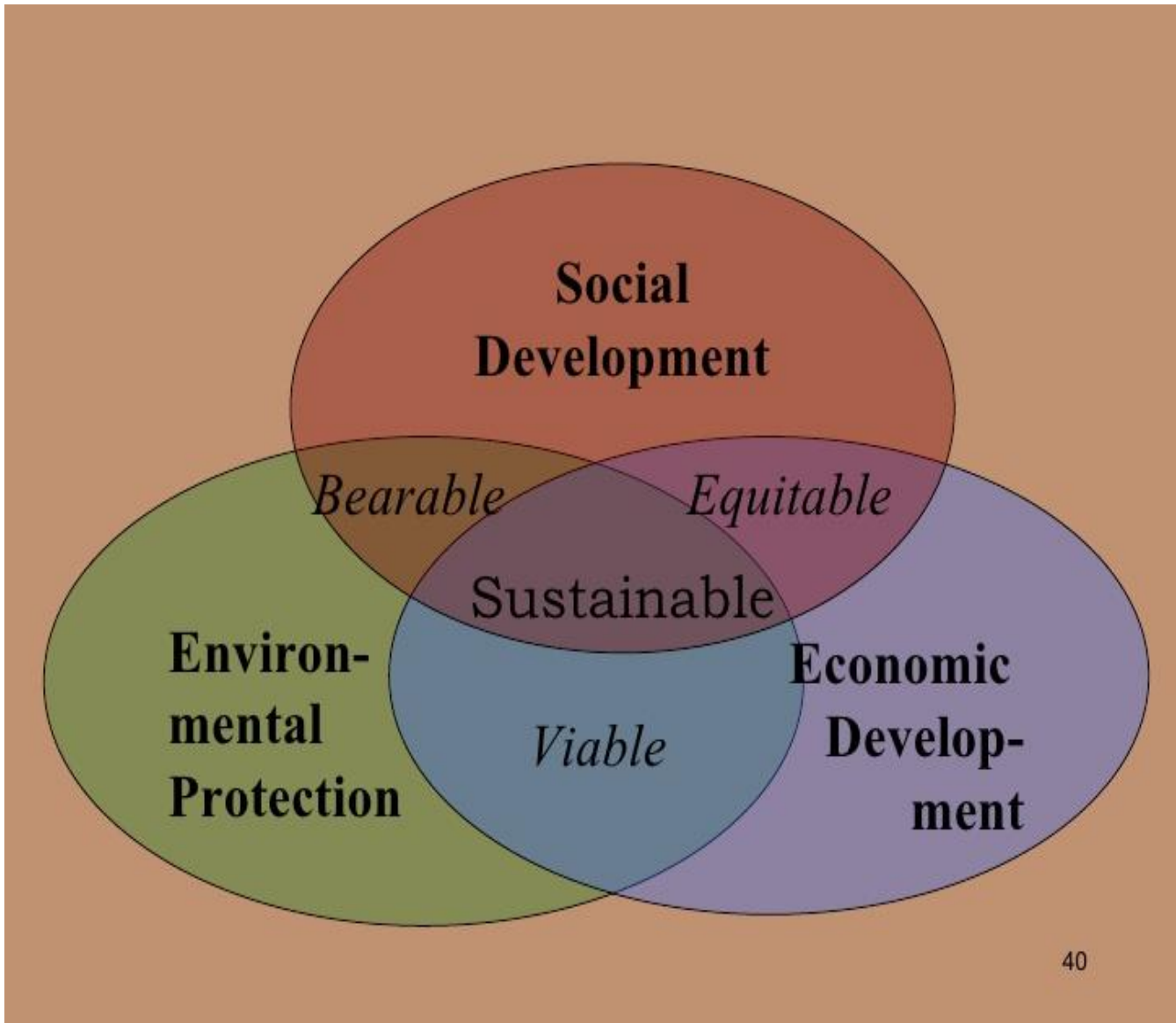
- 75. ... integrálja a fenntartható fejlődés három dimenzióját kiegyensúlyozott módon és elősegítse ennek érvényesülését ...
- 76. ... hatékony kormányzás ... Ezért erősítjük a fenntartható fejlődés intézményi kereteit, amelyek különösen a következőket tartalmazzák:
 - (a) ... a fenntartható fejlődés három dimenziójának kiegyensúlyozott integrációja;
 - (b) ... az átfogó kérdésekre való figyelem ...;
 - (c) összefüggések ... és szisztematikus megközelítés ...;
 - (d) ... koherencia ... hatékonyság, hatásosság és átláthatóság... koordináció és együttműködés;
 - (e) ... az országok részvétele a döntési folyamatokban ...;
 - (f) ... mindenkit bevonni;
 - (g) .. tudomány-politika kapcsolat erősítése ... információhoz való hozzáférés ...;
 - (h) ... társadalmi részvétel ...;
 - (i) ... ellenőrzés ...

***Interdependent and Mutually
Reinforcing Pillars of
Sustainable
Development***

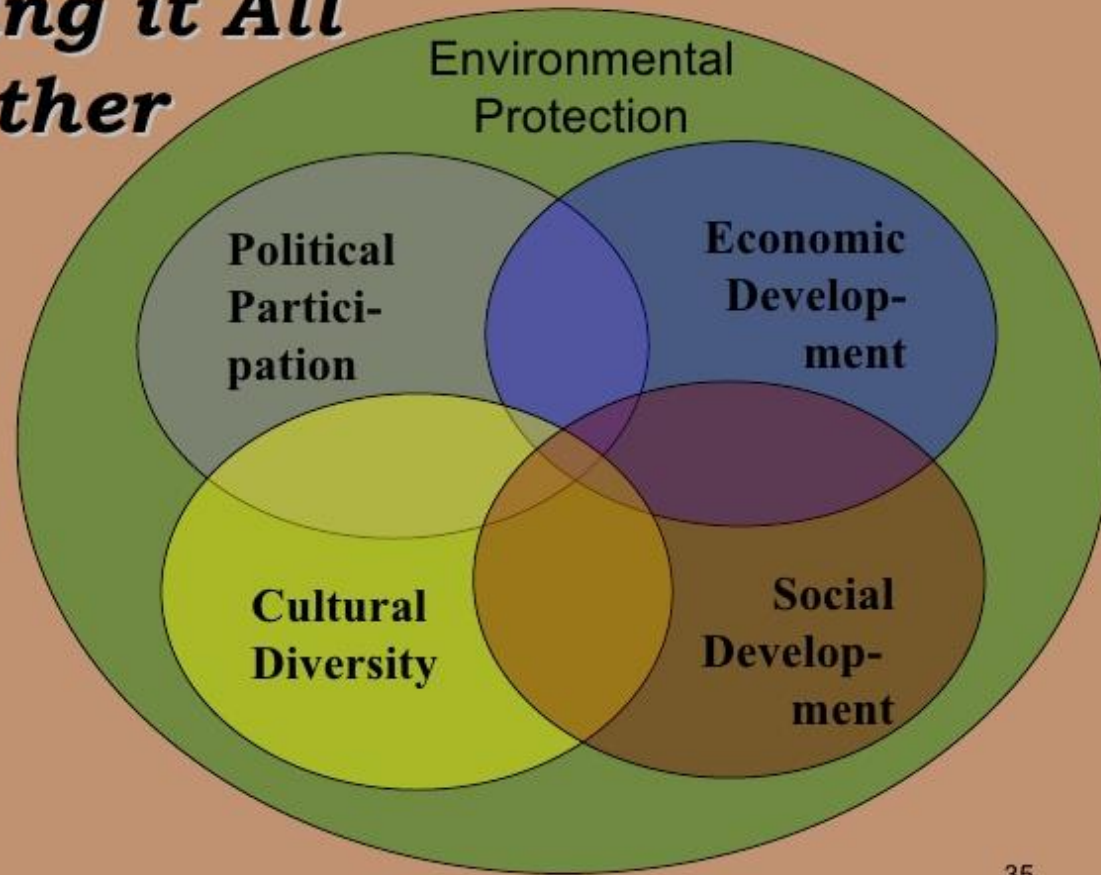

United Nations 2005 World Summit Outcome Document

28

Putting it All Together

EU növekedési stratégia 2010

2010-ben kiadott stratégia:

A Bizottság érzékelhetően szűkebben értelmezi és erősen gazdasági szempontoknak veti alá a fenntarthatóságot, sőt szóhasználata sem mindig kedvező:

- “Az Európa 2020 három, egymást kölcsönösen megerősítő prioritást tart szem előtt:
- Intelligens növekedés: tudáson és innováción alapuló gazdaság kialakítása.
- Fenntartható növekedés: erőforrás-hatékonyabb, környezetbarátabb és versenyképesebb gazdaság.
- Inkluzív növekedés: magas foglalkoztatás, valamint szociális és területi kohézió jellemezte gazdaság kialakításának ösztönzése.

A Preambulum szerint

- „(9) Az Unió és a tagállamok szakpolitikáinak – többek között reformprogramjaik révén – a "fenntartható növekedés" megvalósítását kell célozniuk. A fenntartható növekedés a következőket jelenti: a gazdasági növekedés és az erőforrás-felhasználás szétválasztása, energia- és erőforrás-hatékony, fenntartható és versenyképes gazdaság megteremtése, a költség és a haszon méltányos elosztása, valamint Európa vezető szerepének kiaknázása az új eljárások és technológiák kifejlesztéséért folyó versenyben, ideértve a környezetbarát technológiákat is. A tagállamoknak és az Uniónak végre kell hajtaniuk az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának csökkentéséhez és az erőforrások hatékony felhasználásához szükséges reformokat, amelyek elősegítik a környezetkárosodásnak és a biológiai sokféleség csökkenésének a megelőzését is. Ezeknek a reformoknak javítaniuk kell továbbá az üzleti környezetet, ösztönözniük kell a környezetbarát munkahelyek létrehozását és elő kell segíteniük, hogy a vállalkozások korszerűsítsék ipari bázisukat.

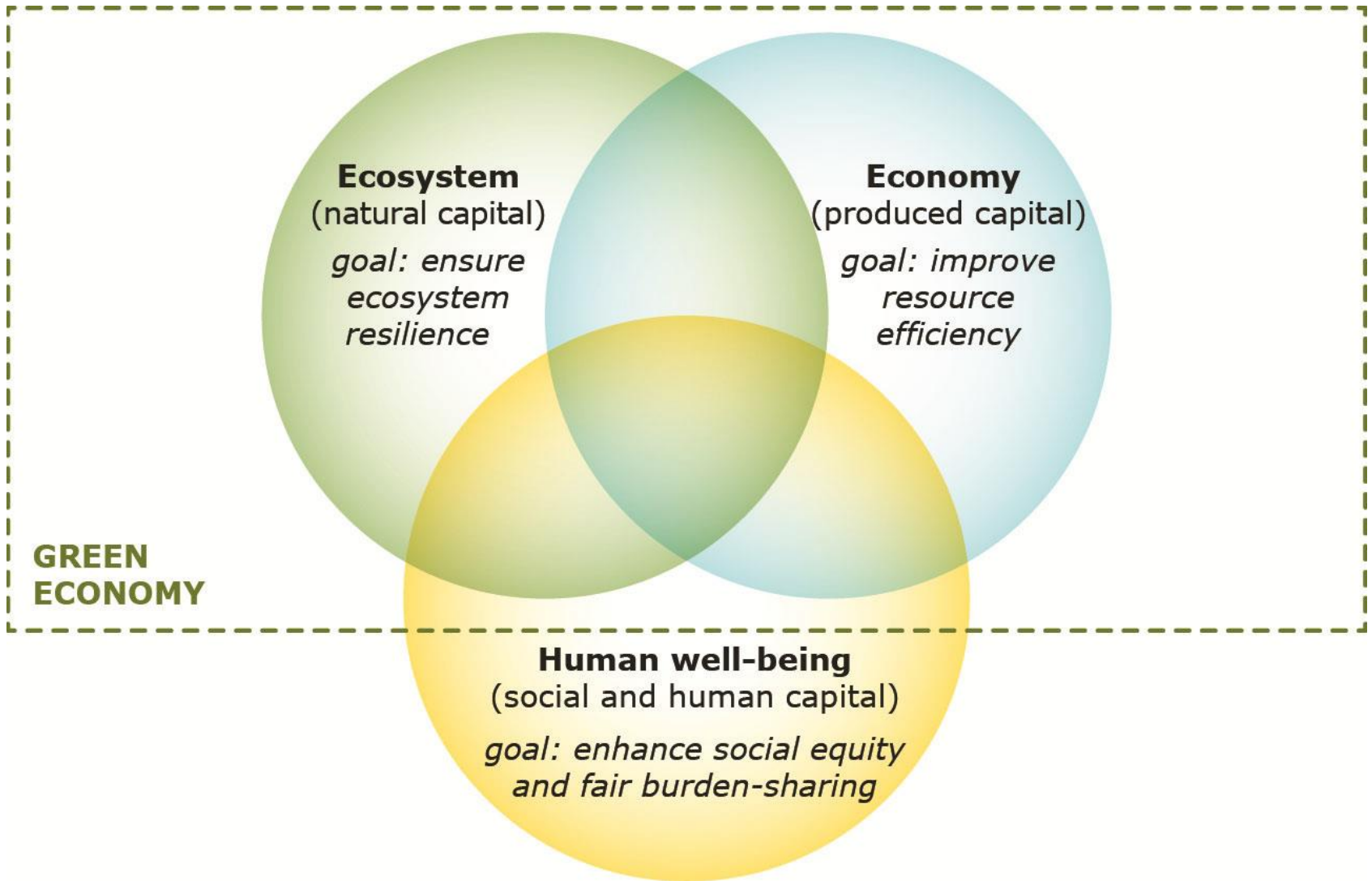
Zöld gazdaság

7. EAP tervezet hatásvizsgálati dokumentációjának 2. melléklete a **'zöld gazdaság'** gondolatait tartalmazza:

„A zöld gazdaság koncepciója elismeri, hogy az ökoszisztémák, a gazdaság és az emberi jól-lét (és a természeti, ember alkotta, társadalmi és emberi tőke megfelelő típusai) szorosan összekapcsolódnak.”

A három összetevő:

- az ökoszisztéma, más néven természeti tőke, amellyel kapcsolatban annak alkalmazkodó-képessége (rezilienciája) a cél;
- a gazdaság (a létrehozott, alkotott tőke), amellyel kapcsolatban a cél az erőforrások hatékony használatának elérése;
- és a most emberi jól-létnek nevezett társadalmi szféra, amely esetében a társadalmi méltányosság (nyilván a generációkkal kapcsolatos méltányosságra gondolva) és a tisztességes teherelosztás célját kívánjuk elérni.

Körforgásos gazdaság (2015 december)

Termelés

Célok:

- A termékek körforgásos tervezésének ösztönzése
- Innovatív és erőforrás-hatékony termelési folyamatok

Fő intézkedések:

- Javíthatóság, újrahasznosíthatóság, tartósság ösztönzése az Ökodizájn által
- Az iparban a hulladékgazdálkodás és erőforráshatékonyság legjobb gyakorlatainak ösztönzése
- Ipari szimbiózis előmozdítása

Fogyasztás

Célok:

- A hulladék elkerülése érdekében a termékek újrahasználatára és javítására
- A fogyasztók megbízható információval történő ellátása az adott termék környezetvédelmi hatásairól

Fő intézkedések:

- Az újrahasználat elősegítése szabályok kidolgozásával
- A rendelkezésre álló alkatrészek biztosítása
- A garanciák jobb biztosítása
- A körforgásos kritériumok hangsúlyosabb szerepeltetése a zöld közbeszerzésekben
- Jobb címkézés: Ökocímke és környezetvédelmi lábnyom

Hulladékgazdálkodás - Célok

- Uniós szinten a települési hulladék 65%-át hasznosítsuk újra 2030-ra;
- Uniós szinten a csomagolási hulladék 75%-át hasznosítsuk újra 2030-ra;
- Az összes hulladékáramból származó hulladék mindössze 10%-a kerüljön lerakásra 2030-ra;
- Szelektíven gyűjtött hulladékok lerakásának tilalma;
- Lerakást szabályozó gazdasági eszközök népszerűsítése.

Másodlagos nyersanyagok

Célok:

- A másodnyersanyagok használatának növelése
- A kezelt szennyvíz és újrahasznosított tápanyagok használatának növelése
- Vegyi anyagok biztonságos kezelése

Fő intézkedések:

- A másodnyersanyagok minőségi kritériumainak kidolgozása
- A műtrágyákra vonatkozó uniós szabályozás felülvizsgálata
- Az újrahasznált víz minimum követelményeire vonatkozó jogszabály javaslat

Innováció és befektetések

Célok:

- Az innovációt és befektetéseket segítő környezet megteremtése

Fő intézkedések:

- A Horizon 2020 kezdeményezésből 650 millió euró áll rendelkezésre
- Egyéb uniós források: kohéziós politika, kkv finanszírozás, COSME, Life+
- Új platform létrehozása a körforgásos gazdaság finanszírozására az EBB-vel és nemzeti bankokkal

Prioritási területek

Műanyagok

Élelmiszerhulladék

Másodlagos
nyersanyagok

Építési és bontási
hulladék

Biomassza &
bioalapú termékek

ENSZ Fenntartható Fejlődés Bizottság égisze alatt készült szakértői jelentés, 1995

Első vizsgálódási terület a **környezet és fejlődés**:

- fejlődéshez való jog (19-25. pont), ENSZ Alapokmány 55. pontja
- egészséges környezethez való jog (26-31. pontok), 31. pont második mondata: „A fejlődés akkor fenntartható, ha megvalósítja az egészséges környezethez való jogot”
- a szegénység felszámolása (32-37. pontok),
- méltányosság (equity) (38-50. pontok): a 41. pont szerint a generációk közötti és a generációkon belüli méltányos bánásmódot, a források méltányos elosztását. 44. pont: „Feljogosítja ez valamennyi generációt arra, hogy olyan változatosságot kapjon, amely összehasonlítható azzal, amit a megelőző generáció élvezett.”
- a természeti erőforrások feletti szuverenitás, illetve az a felelősség, hogy ne okozzunk kárt más állam környezetében vagy azon környezetben, amely nem áll egyetlen állam joghatósága alatt sem (51-56. pontok)
- a természeti erőforrások fenntartható használata (57-63. pont)
- a környezeti kár megelőzése (64-69. pontok)
- az elővigyázatosság elve (70-74. pontok) 70. pont: „Az elővigyázatosság elve arra utal, hogy a tudományos bizonyosság hiánya nem lehet oka annak, hogy a komoly és visszafordíthatatlan környezeti károk elkerülésére irányuló lépéseket elhalasszuk.”

A nemzetközi együttműködés általános elvei:

- együttműködési kötelezettség a globális partnerség szellemében (75-102. pontok). Az elven belül három területet különböztet meg a Szakértői Jelentés:
 - a) az emberiséget közösen foglalkoztató kérdések (common concern of humankind)
 - b) közös, de megkülönböztetett (más megfogalmazásban megjelenik úgy is, mint 'közös, de egyben eltérő') felelősség (common but differentiated responsibilities)
 - c) a fejlődő országok sajátos kezelése, benne foglalva két kiemelt területet: a kis szigetállamokat és az átmeneti gazdaságokat.
- az emberiség közös öröksége (103-104. pont) „A közös örökség koncepciója egyes erőforrások státuszát írja körül, amelyek az államok joghatóságán kívül esnek, mint a tengerfenék élőlényei.”
- együttműködés a határokon túl (105-122. pontok), ezen belül:
 - a) a határon átnyúló természeti erőforrások méltányos és ésszerű használata
 - b) a szomszédos és várhatóan érintett országok tájékoztatása és a velük való konzultáció,
 - c) a határokon átnyúló hatásokkal kapcsolatos környezeti hatásvizsgálat
 - d) előzetes tájékoztatáson alapuló beleegyezés (prior informed consent – PIC),
 - e) a jelentős környezeti kockázatok megelőzésének intézményeivel kapcsolatos együttműködés

Az elvek harmadik csoportja a **részvételi, eljárási típusú elvek**:

- társadalmi részvétel (126-130. pont)
- információhoz való jog (131-133. pont)
- környezeti hatásvizsgálat és megfelelő információn alapuló döntéshozatal (134-139. pontok)

A viták elkerülése és megoldása:

- a vitarendezés békés útjai (144-148. pont)
- a jogérvényesítéshez/jogorvoslathoz való jog (149-152. pont)
- a nemzetközi felelősségvállalás nemzeti szintű végrehajtása (153- 154. pontok)
- a nemzetközi kötelezettségvállalások teljesítésének ellenőrzése (155-160. pont)

Decleris, EK Bizottság 2000

A fenntarthatóság jogának sajátosságai:

- az 'új' jognak rendszert kell építeni,
- az igazságosság és a fenntarthatóság szorosan összefügg, vagyis ennek erkölcsi szempontjairól sem szabad megfeledkezni,
- a tudomány segít a jog racionalizálásában,
- ezen jogterület dinamikusan és állandóan alakul, szemben a hagyományos joggal, ami inkább statikus, végezetül pedig
- ezen jogterület nyitott és a társadalommal folyamatos párbeszédben fejlődik.

„A fenntartható fejlődés szabályai nem léteznek, azokat ki kell alakítani. A társadalom tagjainak fenntartható magatartása sem adott, hanem azt meg kell teremteni.”

ILA Új-Delhi Nyilatkozat, 2002,2012

1. Az államok kötelezettsége a természeti erőforrások fenntartható használatára vonatkozóan, amely magában foglalja az erőforrások feletti jogokat, illetve ugyancsak a nemzeti joghatóságon kívüli károkozás tilalmát.
2. A méltányosság elve - ebben a generációk közötti és jövő generációra vonatkozó méltányosság elve egyaránt benne foglaltatik.
3. A közös, de megkülönböztetett felelősség elve, amely nem csak az államokra, hanem minden más résztvevőre, így a nem-kormányzati szervekre, általában a társadalomra és a vállalatokra egyképpen követelmény.

4. Az elővigyázatosság elve, ami az emberi egészségre, a természeti erőforrásokra és ökoszisztémákra vonatkozik. Ezen belül több fontos elemet is megjelenít az elv, túllépve ezzel az elővigyázatosság hagyományos koncepcióján:
- a károkozással kapcsolatos elszámoltathatóság,
 - a tervezés,
 - a környezeti hatások vizsgálata,
 - a bizonyítási teher áthárítása az üzemeltetőre, a komoly vagy visszafordíthatatlan károk esetében.
5. A társadalmi részvétel, illetve az információhoz és igazságszolgáltatáshoz való hozzájutás, amelynek egyik lényegi kérdése az emberi jogok védelme.

6. A jó kormányzás elve, amelynek ugyancsak vannak további sajátos tartalmi elemei, nem feltétlenül az általában legfontosabbnak tartott kérdéseket összegezve (érzékeltetően ez a pont inkább a fejlődő országok számára üzenet, igazolva azt a feltételezést, hogy a fenntartható fejlődés számos esetben a 'nyugati' gondolkodás közvetítője):

- demokratikus és átlátható döntéshozatali rend, valamint pénzügyi elszámoltathatóság,
- a korrupció elleni fellépés,
- a szabályos eljárások tiszteletben tartása, valamint a jogállamiság és emberi jogok tisztelete,
- a WTO közbeszerzési kódexe szerinti közbeszerzési eljárás (ez eléggé specifikus a többihez képest).

7. Az integráció és az összefüggések elve, különös tekintettel az emberi jogokra, valamint a társadalmi, gazdasági és környezeti célokra.

Jogi példák a fenntartható fejlődésre

1992-es Biológiai Sokféleség Egyezmény amely saját szabályozási rendszerére fordítja le a fenntarthatóság gondolatát: „2. *Cikkely, Fogalmak használata*

- *Fenntartható használat* a biológiai sokféleség komponenseinek olyan módon és ütemben történő használatát jelenti, mely nem vezet a biológiai sokféleség hosszú távú csökkenéséhez, ezzel fenntartva a benne lévő lehetőséget a jelen és jövő generációk igényeinek és törekvéseinek kielégítésére.”

2493/2000/EK rendelet:

- „2. cikk E rendelet alkalmazásában:
- "fenntartható fejlődés": az adott népesség életszínvonalának és jólétének javítása az ökoszisztéma kapacitásának határain belül, megőrizve a természeti erőforrásokat és a biológiai sokféleséget a ma és a jövő generációi számára.”

RED irányelv (2003/30/EK irányelv) 2009-nem megújult (2009/28/EK irányelv)

- (9) ... a bioüzemanyagokra vonatkozó kötelező jellegű célkitűzés helyes, feltéve, hogy termelésük fenntartható, ... alapvetően fontos célravezető **fenntarthatósági kritériumokat** meghatározni és teljesíteni, ...
- A 17. cikk az első, amelyik a bioüzemanyagokra és a folyékony bio-energiahordozókra vonatkozó fenntarthatósági kritériumokat tartalmazza.

IUCN kódex-tervezet a környezetről és fejlődésről, 2010

2. cikk: az élet minden formájának tisztelete (ez nem jelent meg ilyen formában a fent tárgyalt elvek között),
3. cikk: az emberiséget közösen foglalkoztató kérdések, nevezetesen a globális környezet,
4. cikk: összefüggő értékek,
5. cikk: méltányosság és igazságosság (itt csupán a jövő generációkra utalva),
6. cikk: megelőzés,
7. cikk: elővigyázatosság,
8. cikk: arányosság,
9. cikk: reziliencia („A természetes rendszerek és emberi közösségek azon képessége, hogy a környezeti zavaró hatásokkal és környezeti stressz-hatásokkal szemben ellenálljanak korlátozott, ezért ezt fenn kell tartani és helyreállítani, amennyire csak lehetséges.”),
10. cikk: a fejlődéshez való jog,
11. cikk: a szegénység leküzdése,
12. cikk: a közös és megkülönböztetett felelősség.

2494/2000/EK rendelet, trópusi erdők

2. cikk: „3. **"fenntartható erdőgazdálkodás"**: az erdők és fás területek oly módon és oly mértékben megvalósuló kezelése és hasznosítása, amely fenntartja azok biológiai sokféleségét, termelékenységét, megújulási képességét, vitalitását, valamint azon képességüket, hogy jelenleg és a jövőben fontos ökológiai, gazdasági és szociális funkciót töltsenek be helyi, nemzeti és globális szinten anélkül, hogy más ökoszisztémákat károsítanának.

2371/2002/EK rendelet a halászati erőforrások

- A 3. cikk „e) **"fenntartható kiaknázás"**: az állomány olyan módon történő kiaknázása, amely az állatállomány jövőbeli kiaknázását nem befolyásolja kedvezőtlenül, és nincs káros hatása a tengeri ökoszisztémára;

1698/2005/EK rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA)

- „(11) A vidéki területek fenntartható fejlődésének biztosítása érdekében közösségi szinten a mezőgazdaság és az erdészet versenyképességére, a termőföld-hasznosításra és a környezetre, az életminőségre, valamint e területeken a tevékenységek diverzifikálására vonatkozó, korlátozott számú alapvető célkitűzésre kell összpontosítani, figyelembe véve az eltérő körülményeket, az elnéptelenedéssel és hanyatlással küzdő távoli vidéki területektől a városi központok egyre erősebb nyomása alatt álló városkörnyéki vidéki területekig. ...
- (31) A termőföld-hasznosítás konkrét módszereihez nyújtott támogatásnak hozzá kell járulnia a fenntartható fejlődéshez, különösen arra ösztönözve a mezőgazdasági termelőket és az erdőtulajdonosokat, hogy a természetes környezet és táj megőrzésének és a természeti erőforrások védelmének és javításának szükségességével összeegyeztethető földhasználati módszereket alkalmazzanak. ...
- (32) Az erdészet a vidékfejlesztés szerves része, és a fenntartható földhasználat támogatásának ki kell terjednie a fenntartható erdőgazdálkodásra és az erdők többfunkciós szerepére. Az erdők számos hasznot nyújtanak: ...
- (35) Az agrár-környezetvédelmi kifizetéseknek továbbra is kiemelkedő szerepet kell betölteniük a vidéki területek fenntartható fejlődésének támogatásában és a társadalomnak a környezeti szolgáltatások iránti növekvő igényére való válaszadásban.

1198/2006/EK rendelet az Európai Halászati Alapról

- 1. cikk – Hatály
- Ez a rendelet Európai Halászati Alapot (a továbbiakban: az Alap) hoz létre, és meghatározza a halászati ágazat, a halászati területek és a belvízi halászat fenntartható fejlesztésére irányuló közösségi támogatás kereteit.”

995/2010/EU rendelet a fát és fatermékeket piaci forgalomba bocsátó piaci szereplők kötelezettségeinek meghatározásáról

- „(1) Az erdőkből nagyon változatos környezeti, gazdasági és társadalmi haszon származik, beleértve a fa alapú és egyéb nem fa erdei termékeket, továbbá az emberiség számára jelentős környezeti szolgáltatásokat, mint a biológiai sokféleség és az ökológiai rendszer funkcióinak fenntartása, valamint az éghajlat védelme is.”

Jogesetek

C-50/09. sz. ügy, az Európai Bizottság kontra Írország

- 48 Az ugyancsak Írország által hivatkozott „megfelelő tervezés” és „fenntartható fejlődés” fogalmával kapcsolatban meg kell állapítani, hogy, még ha feltételezzük is, hogy e fogalmak felölelik a 85/337 irányelv 3. cikkében említett szempontrendszer, nem állapítható meg, hogy megkövetelnék e szempontrendszer tekintetbevételét minden olyan esetben, amikor környezeti hatásvizsgálat szükséges.

C-406/08. sz. ügy, előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet a High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Egyesült Királyság) terjesztett elő az előtte az Uniplex (UK) Ltd és az NHS Business Services Authority között folyamatban lévő eljárásban (A meghívásos közbeszerzési eljárás a helyi és speciális vérzéscsillapítók szállítására vonatkozó keretmegállapodás megkötése céljából indult, és a fenntarthatóság az ajánlat része volt):

- „11. Az ajánlattevők részére kiküldött ajánlattételi dokumentáció tartalmazta az ajánlati feltételeket és azok súlyozását, amelyek a következők voltak: ár és egyéb költséghatékonysági tényezők (30%), minőség és a klinikai elfogadhatóság (30%), terméktámogatás és képzés (20%), szállítási teljesítmény és képesség (10%), termékskála és -fejlesztés (5%), valamint a környezetvédelem és a fenntartható fejlődés (5%).”

- C-201/08. sz. ügy, előzetes döntéshozatal iránti kérelem, amelyet a Hessisches Finanzgericht (Németország) terjesztett elő az előtte a Plantanol GmbH & Co. KG és a Hauptzollamt Darmstadt között folyamatban lévő eljárásban
- „27. Az említett bíróság elsősorban úgy véli, hogy e rendelkezés, mivel megszünteti az üzemanyag-keverékek szűz növényi olajból nyert bioüzemanyag-részének mentességét, ellentétes a 2003/30 irányelvvel. A Németországi Szövetségi Köztársaság ugyanis azzal, hogy azonos módon kezeli a bioüzemanyagból és a fosszilis tüzelőanyagból nyert üzemanyagkeverék-részeket, nem valósítja meg többé a közlekedésben kibocsátott üvegházhatást okozó gázok csökkentésének célját. Ezenkívül nem értékelték e mentesség megszüntetésének a fenntartható fejlődés szempontjaira gyakorolt hatását. Egyébiránt a nemzeti jogalkotó tévesen vélte úgy, hogy e megszüntetés szükséges a túlkompensáció elkerüléséhez.”

- C-91/05. sz. ügy, az Európai Közösségek Bizottsága felperes – támogatja az Európai Parlament beavatkozó - az Európai Unió Tanácsa alperes elleni perében
- 66. Mi több, a Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében üléselő képviselői, az Európai Parlament és a Bizottság által az Európai Unió fejlesztési politikájáról elfogadott együttes nyilatkozatából („Európai konszenzus [a fejlesztésről]”) (HL 2006. C 46., 1. o.) következik, hogy a fenntartható fejlődés és a szegénység felszámolása nem lehetséges béke és biztonság nélkül, és hogy az új közösségi fejlesztési politika célkitűzései szükségképpen a demokrácia és az emberi jogok tiszteletben tartásával érhetőek el (a fent hivatkozott Parlament kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 57. pontja).”

C-403/05. sz. ügy, Európai Parlament kontra Európai Közösségek Bizottsága

- „45. A Bizottság a fejlesztési politika általános hátterére és a korábbi évekbeli alakulására támaszkodva azt is előadja, hogy a fenntartható fejlődéshez elengedhetetlen egyik horizontális szempontot jelentő intézményi erősítés mostantól kezdve a közösségi együttműködési politikák integráns részét képezi. E megállapítás az EK 177. és EK 181A. cikk értelmezéséből is ered, amelyeknek a szóhasználata arra utal, hogy támogatás nyújtható a kifejezetten nem említett területeken is, mint például többek között az aknamentesítés, illetve a könnyű fegyverek leszerelése.

T-37/04. R. sz. ügy, a Região autónoma dos Açores és az Európai Unió Tanácsa jogvitájában

- 76. A felperes elsősorban azt emeli ki, hogy a megtámadott rendelet sérti a környezeti jogot, nevezetesen az EK 6. cikket, az EK 174. cikk (1)–(3) bekezdését és az alaprendeletet, mivel nem vesz figyelembe fontos környezetvédelmi alapelveket –úgy mint a fenntartható fejlődés elvét, az elővigyázatosság elvét, a megelőzés elvét, a környezeti károk elsődlegesen a forrásuknál történő elhárításának elvét és a szennyező fizet elvet –, amelyek kötelezőek a közös halászati politika keretében történő szabályozás esetén. A felperes szerint valamennyi említett elv megsértése megvalósul, mivel a megtámadott rendelet a halászati erő kifejtés fokozódását, a tengeri környezet károsodását és a halállomány kimerülését vonja maga után.
- 87. ...
- Másodsorban a megtámadott rendeletben jelzett intenzív halászati módszerek a halállomány kimerülését vonják maguk után. A felperes azt állítja például, hogy a spanyol hajók olyan horogsort használnak, amelynek tizenkétszer több horga van (24 000 horog), mint az azori-szigeteki hajók által használnak (2000 horog)....

- C-43/10. sz. ügy, előzetes döntéshozatali eljárás
Nomarchiaki Aftodioikisi Aitoloakarnanias és tsai és
Ypourgos Perivallontos, Chorotaxias kai Dimosion ergon
és tsai között folyamatban lévő eljárásban,
- 139 Következésképpen a tizennegyedik kérdésre azt a választ kell adni, hogy az EK 6. cikkben foglalt, a fenntartható fejlődésre irányuló célkitűzéssel összefüggésben értelmezett 92/43 irányelv – és különösen 6. cikke (4) bekezdésének első albekezdése – a Natura 2000 hálózathoz tartozó területeket illetően az említett irányelv e rendelkezésében szereplő feltételek teljesülése esetén megengedi a valamely természetes folyóvízi ökoszisztéma jelentős emberi beavatkozással folyóvízi és folyómeder-ökoszisztémává történő átalakítását.

C-59/11. sz. ügy, előzetes döntéshozatal iránti kérelem az Association Kokopelli és a Graines Baumaux SAS között folyamatban lévő eljárásban

- 86 E tekintetben rá kell mutatni arra, hogy az Uniót, mint szerződő felet kötelezi a nemzetközi egyezmény. Azonban, amint arra a főtanácsnok indítványa 53. pontjában rámutatott, az említett egyezmény **nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely tartalmát tekintve feltétel nélküli és kellően pontos lenne** ahhoz, hogy megkérdőjelezze a 2002/55 és a 2009/145 irányelv érvényességét.
- 87 A nemzetközi egyezmény 5. cikkének 5.1 bekezdése ugyanis úgy rendelkezik, hogy minden Szerződő Fél elősegíti saját nemzeti jogszabályainak megfelelően, és ahol ez szükséges, a más Szerződő Felekkel történő együttműködés során, az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi genetikai erőforrások integrált módon történő feltárását, megőrzését és fenntartható használatát, és különösen – amennyiben szükséges – intézkedéseket hoz.

- Iron Rhine eset, az Állandó Választottbíróság leszögezte^[1]: „58. ... A feltörekvő elvek, akármilyen is legyen azok mostani státusza, utalnak a megőrzésre, managementre, a megelőzés és fenntartható fejlődés fogalmára, és a jövő generációk védelmére. ...
- *A környezetjog és a fejlődés joga* nem, mint alternatívák állnak előttünk, hanem mint *egymást kölcsönösen erősítő, integráns koncepciók*, amelyek azt követelik meg, hogy amikor a fejlesztés jelentős környezeti kárt okozhat, érvényesül a megelőzés, vagy legalábbis a károk csökkentésének kötelezettsége. Ez a kötelezettség a nemzetközi jog alapelvévé vált.” A döntés ugyancsak felhívja a figyelmet a fenntartható fejlődés elvére, figyelemmel a Gabčíkovo-Nagymaros ítéletre.
- ^[1] IRON RHINE (“Ijzeren Rijn”) Railway Case (*Belg. v. Neth.*) Perm. Ct.

A jog?

Fenntartható fejlődés =
(nemzedékek közötti méltányosság + nemzedéken belüli
méltányosság)
x
integráció

(Virginia Barrall, 2012)

„A fenntartható fejlődés koncepciójának központi eleme a környezeti szempontok gazdasági és társadalmi fejlődésbe történő integrálásának kötelezettsége ... A fenntartható fejlődés ezen aspektusa talán a legjogiasabb: ennek formális alkalmazása megköveteli a megfelelő környezeti információ begyűjtését és terjesztését, a megfelelő környezeti hatásvizsgálatok lefolytatását...” (Philip Sands, 1994)

Integráció

Az *integráció*, mint ami összefogja, vagy intézményesíti a fenntarthatóságot, illetve egyszerűsítettebb értelmezésben kiadja a fenntarthatóság jelenlegi tartalmának jelentős részét. Legegyszerűbben fogalmazza meg ezt a Környezet- és természetvédelmi lexikon, amikor a fenntartható fejlődésről szól, a fogalmi tisztázást követően kiemeli: „A fenntartható fejlődés elérésének alapvető szükséglete a gazdaság, társadalom és környezet minden ügyének *egy rendszerben történő kezelése*. A fejlődés és a környezet kérdései nem különállóak, együttesen oldhatók meg.”

Ugyancsak világos a *Gabčikovo-Nagymaros* ítélet üzenete e tekintetben: „140. Az elmúlt korokban az emberiség, gazdasági és egyéb szempontok miatt, folyamatosan beavatkozott a természetbe. A múltban ezt a környezeti hatásokra való tekintet nélkül tették. ... A *gazdasági fejlődésnek és a környezetvédelmi érdekeknek egyeztetési igénye megfelelő kifejeződik a fenntartható fejlődés koncepciójában.*”

Külső és belső integráció

- „Az új, feltörekvő környezetjogi generációt az integrációs fejlődés és a módszertani sokféleség jellemzi.... Az integrációnak három jelentése van itt. Először, a kérdés meghatározása szintjén, a környezetjog és politika az ökológiai rendszerek összefüggéseire, a társadalmi rendszerek összefüggéseire és a kétféle rendszer-csomag összefüggéseire kezdi és fogja egyre jobban a figyelmet fordítani. ... Másodszor, az ezen problémákra adott válaszok – jogszabályok, politikák, programok, tervek, akciók és így tovább - megfogalmazásában és érvényesítésében egyre jobban az egymással összefüggő, koordinált és kollektív cselekvés kerül előtérbe a különböző szervezetek, jogszolgáltatások, hatóságok, intézmények, közösségek és a társadalom egyéni szereplői között. Harmadszor, a válaszok és megoldások szintjén, a környezetjogra nagy nyomás nehezedik, hogy integrálja a különböző módszereket és eszközöket.”

(ARNOLD, Craig Anthony (Tony): Fourth-Generation Environmental Law, 2011)

Riói Nyilatkozat

- 4. Elv**, az integráció általános váza: „A fenntartható fejlődés elérése érdekében a környezetvédelemnek a fejlődési folyamat szerves részét kell alkotnia, és nem kezelhető attól elkülönülten.”
- 11. Elv**, amely azt is elvárja, mintegy fordított integrációként, hogy „A környezeti előírások, célkitűzések és értékrendek tükrözzék a megfelelő környezeti és fejlesztési összefüggéseket.”
- 17. Elv**, amely már az intézményi javaslatot is megteszi: „környezeti hatástanulmányokat kell készíteni az olyan javasolt tevékenységekre nézve, amelyeknek nagy valószínűséggel jelentős mértékű káros hatása lesz a környezetre, és amelyek az illetékes nemzeti hatóságok döntésétől függnnek.”

EU és integráció

Hatodik Környezetvédelmi Akcióprogram (2002-2012)

- „2. cikk - Alapelvek és általános célok

A fenntarthatóság és integráció mint kétirányú folyamat:

- ➔ a környezeti kérdések integrálása a Közösség más politikáiba – (2) bekezdés;
- ← a környezeti intézkedések is legyenek összhangban a fenntarthatóság gazdasági és szociális dimenzióival – (4) bekezdés.

7.EAP

- **Hetedik Akcióprogram** tervezet^[1] preambulum:
- „(27) Az egyéb ágazatok tevékenységei és szabályozása kapcsán a környezeti terhelés csak úgy enyhíthető, illetve a környezet- és éghajlat-politikai célok úgy teljesülhetnek, ha a környezetvédelmi megfontolások mindenhol érvényre jutnak. ...,”
- Melléklet, a 2020-ig terjedő cselekvési program - „Jólét, bolygónk felélése nélkül” – a 7. sz. kiemelt célkitűzést szenteli e kérdésnek, kiegészítve a koherenciával, amelynek fontosságára alább visszatérünk. A 7. sz. célkitűzés tehát: a környezeti megfontolások fokozottabb érvényre juttatása és a politikai koherencia növelése.

^[1] Javaslat az Európai Parlament és a Tanács határozata a 2020-ig tartó időszakra szóló általános uniós környezetvédelmi cselekvési programról „Jólét, bolygónk felélése nélkül” (EGT-vonatkozású szöveg), Brüsszel, 2012.11.29. COM(2012) 710 final, 2012/0337 (COD)

Elsődleges jog

- Egységes Európai Okmány 130r. cikk (2) „A Közösség környezet terén folytatott fellépése a megelőzés elvén alapul, valamint azon az elven, hogy a környezeti károkat elsődlegesen a forrásuknál kell elhárítani, továbbá a „szennyező fizet”-elven. A környezetvédelmi követelmények részét képezik a Közösség egyéb politikáinak.”
- Amszterdami Szerződés új 3c. [6.] cikk:
„A környezetvédelmi követelményeket – különösen a fenntartható fejlődés előmozdítására tekintettel – be kell illeszteni a 3. cikkben említett közösségi politikák és tevékenységek meghatározásába és végrehajtásába.”

EUMSz

- 7. cikk. Az Unió, valamennyi célkitűzését figyelembe véve és a hatáskör-átruházás elvével összhangban, biztosítja a különböző politikái és tevékenységei összhangját.
- 8. cikk ... törekszik az egyenlőtlenségek kiküszöbölésére, valamint a férfiak és nők közötti egyenlőség előmozdítására.
- 9. cikk ... figyelembe veszi a foglalkoztatás magas szintjének előmozdítására, a megfelelő szociális biztonság biztosítására, a társadalmi kirekesztés elleni küzdelemre, valamint az oktatás, a képzés és az emberi egészség védelmének magas szintjére vonatkozó követelményeket.
- 10. cikk ... küzd mindenfajta nem, faji vagy etnikai származáson, valláson vagy meggyőződésen, fogyatékoságon, életkoron vagy szexuális irányultáson alapuló megkülönböztetés ellen
- 11. cikk **A környezetvédelmi követelményeket — különösen a fenntartható fejlődés előmozdítására tekintettel — be kell illeszteni az uniós politikák és tevékenységek meghatározásába és végrehajtásába.**
- 12. cikk A fogyasztóvédelmi követelményeket figyelembe kell venni az egyéb uniós politikák és tevékenységek meghatározásakor és végrehajtásakor.
- 13. cikk ... teljes mértékben figyelembe veszik az állatok, mint érző lények kíméletére vonatkozó követelményeket, miközben tiszteletben tartják a tagállamok — különösen a vallási szertartásokra, kulturális hagyományokra és regionális örökségre vonatkozó — jogszabályi vagy közigazgatási rendelkezéseit és szokásait.

Alapjogi Charta 37. cikk - Környezetvédelem

- A magas színvonalú környezetvédelmet és a környezet minőségének javítását be kell építeni az uniós politikákba, és a fenntartható fejlődés elvével összhangban biztosítani kell megvalósulásukat.

- a 8. cikk szerint „törekszik” ('shall aim to') valamire,
- a 9. cikk szerint „figyelembe veszi” ('take into account'),
- a 10. cikk szerint „küzd” valami ellen ('aim to combat'),
- a 12. cikk szerint ismét „figyelembe vesz” ('shall be taken into account'),
- a 13. cikk szerint is „figyelembe vesz” ('pay full regard to').
- Ezzel szemben erősebb a nyelvezet és ebből következően a jogi kötőerő, amikor
- a 11. cikk azt kívánja, hogy „be kell illeszteni” ('must be integrated into'), illetve
- az Alapjogi Charta 37. cikk szerint is „be kell építeni” ('must be integrated into').
- És a még ide sorolható további két cikk is eltérően jelenik meg:
- a 191. cikk önmagában, kifejezetten nem tartalmaz integrációs megfogalmazást;
- a 194. cikk (1) pedig közvetett utalásként értelmezhető – „szükségessége tekintettel”, tehát messze nem olyan közvetlen követelmény, mint a fentiek akármelyike.

Belső

Az OECD által kidolgozott integrált szennyezés-megelőzési és -ellenőrzési javaslatok (1991)iránymutatása:

„Az integrált szennyezés-megelőzés és -ellenőrzés alapelvei

1. Az integrált megközelítés célja a környezetben okozott kár kockázatának megelőzése vagy minimalizálása. E felfogás megérti a környezet integrált minőségét, figyelembe véve az anyagok vagy tevékenységek hatásait minden környezeti elemre..., az élő szervezetekre... a kulturális és esztétikai értékekre. Az integrált megközelítés magában foglalja:

- az anyagok és termékek életciklusának áttekintését (a „bölcsőtől a sírig” megközelítés);
- az anyagok vagy tevékenységek minden környezeti elemre gyakorolt hatását...;
- a hulladék mennyiségének és ártalmasságának minimalizálását;
- olyan egységes eszközök alkalmazását, mint a kockázatelemzés a környezeti problémák felmérésére és összehasonlítására; valamint
- a hatásorientált eszközök kiegészítő használatát, mint a környezetminőségi célkitűzések, illetve a forrásorientált eszközökét, mint az emisszió.”

Reziliencia

„Reziliencia - A rendszer egészének és részeinek azon képessége, amellyel a veszélyeztető jelenségek hatásait előre látja, elnyeli, azokhoz alkalmazkodik és helyreállítja magát, időben és hatékonyan, miközben megőrzi, helyreállítja vagy javítja saját alaprendszerét és lényegi funkcióit....

A reziliencia a fenntarthatóság egy megnyilvánulási, megvalósulási formája,

Alaptörvény

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) preambulum

„MI, A MAGYAR NEMZET TAGJAI, az új évezred kezdetén, felelősséggel minden magyarért, kinyilvánítjuk az alábbiakat:

...

Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.”

- N) cikk „(1) Magyarország a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét érvényesíti.”
- Q) cikk: „(1) Magyarország a béke és a biztonság megteremtése és megőrzése, valamint az emberiség fenntartható fejlődése érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával.”
- A P) cikk: „A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.”

NFFS 2012

A fenntarthatóság felé való átmenet nemzeti koncepciója - Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 2012-2024 (18/2013. (III. 28.) OGY határozata Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiáról) www.nfft.hu

„A fenntarthatóságnak négy alapelvét lehet azonosítani:

- **a korlátok elve:** az emberi gazdaság az ökoszférában gyökeredzik. A fenntarthatóság, mint olyan attól függ, vajon tudjuk-e biztosítani, hogy az emberi gazdaság elég alacsony szinten maradjon, hogy lehetővé tegye az egészséges életfenntartó rendszerek működését;
- **az eszközök és célok elvét:** a természeti erőforrások és a gazdaság eszközértékkel bír a társadalom végső céljának betöltésében. A gazdasági növekedés nem értelmezhető öncélként, hanem olyan eszközként, amely segíthet abban, hogy elérjük végső céljainkat, mint az emberiség jól-léte és szabadsága;
- **az igények elve:** minden rendszernek, minden embernek vannak minimális igényei, annak érdekében, hogy fennmaradjon. Ezen nem korlátozható igények teljesítendőek és nem bővíthetők;
- **a komplexitás elve:** a rendszerek komplex magatartást igényelnek, mégpedig a többrétegű stabil egyensúlyi és a nem-lineáris magatartásokon keresztül, és hajlamosak összeomlani, ha elérték a lehetséges határokat.”

Négy alapvető erőforrás: az emberi (humán), a társadalmi, a természeti és a gazdasági erőforrások

- **Emberi erőforrások** Magyarország népessége veszélyes ütemben fogy. ...egészségi állapota is rosszabb, ... a regionális egyenlőtlenségek, ... szegénység, a társadalmi kirekesztettség.
- **Társadalmi erőforrások** ... meglehetősen ellentmondásos,....
- **Természeti erőforrások** ... Magyarország területe természetes ökoszisztéma-szolgáltatásainak mintegy 90%-át már elvesztettük, ...
- **Gazdasági erőforrások** ... Magas ugyanakkor a magyar gazdaság nemzetközi kitétsége, a külföldi tőkétől és nyersanyagoktól való függése, amihez jelentős, a külföld felé való eladósodottság társul. A közösségi infrastruktúra helyenként rendkívül lepusztult állapotban van, s nemzetközi összehasonlításban alacsony a vállalkozások K+F és innovációs tevékenysége, továbbá a foglalkoztatottság szintje. A közkiadások legnagyobb tételét jelentő jóléti rendszer (az életpálya-finanszírozás intézménye) is fenntarthatatlan, jelentős rejtett (implicit) adósságot hárít a jövő nemzedékekre.

Reziliencia

Meadows-t idézve (2010): „Sokkal inkább érdekel engem a „reziliencia” fogalma. Ez a koncepció azt mutatja meg, hogy egy vállalat, város vagy ország miként szerveződik oly módon, hogy legyen képes működni akkor is, ha súlyos válságok érik. Azok a politikák, amelyek a rezilienciát fejlesztik, fenntarthatóbbá tehetik a rendszert.”

Reziliencia a 60-as évektől jelenik meg az ökológia fogalomtárában

Gondolatmenet

- A fenntartható fejlődés általános céljainak megvalósítása nyilvánvalóan nem lehetséges a jelenlegi döntéshozatali keretek, kormányzás, gazdasági rend, stb. keretei között.
- Számos lehetőség, út vezet a fenntarthatóság felé, de ezeken jobbra nem járunk, mert alapvető rendszerváltozást jelenten
- Az utak egyike lehet a reziliencia által meghatározottak szerinti döntéshozatal és struktúra-változás, tehát nem a fenntarthatóság váltószava, mint a zöld gazdaság- vagy körforgásos gazdaság-szerű megoldások
- A reziliencia alkalmazása feltételezi a helyi, önkormányzati szint eddiginél sokkal nagyobb szerepét

”A rugalmas, alkalmazkodni képes és ezért fenntartható, társadalmi-ökológiai rendszert a következők jellemzik:

- a diverzitás fenntartása és megőrzésének támogatása (biológiai, tájképi, gazdasági és társadalmi értelemben is),
- az ökológiai sokféleség ember általi ”kontrolljának” korlátozása,
- a modularitás tisztelete (a csatlakozó rendszerek jobban viselik a sokkhatást),
- a tanulás, a társadalmi hálózatok és a helyileg kifejlesztett szabályok fontosságának felismerése és hangsúlyozása.” (Kerekes, 2011)

A fenntartható fejlődés megvalósulása hosszú távú, globális feladat. A megvalósításhoz azonban szükséges a program szintjeinek meghatározása és a feladatok megfogalmazása a kisközösségek, a családok, sőt az egyes emberek szintjéig. (Szlávik, 2005)

Ostrom et al. 2004

„A reziliencia, amely hasonló koncepció, mint az erőteljesség (robustness), az ökológia által kifejlesztett gondolat (Holling 1973), és arra szolgál, hogy mérje azokat a változásokat vagy zavaró hatásokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy átalakítsa az adott rendszert az egyik egymást erősítő folyamatból és rendszerből egy másfajta rendszerbe és folyamatba. ... A reziliencia elméletének legújabb folyamatai **hangsúlyozzák az adaptivitás képességet**, és a változás köreit, amelyek számos szinten keresztül érvényesülnek (Gunderson and Holling 2002). ...

Minden ilyen rendszer **három kérdésre kell figyeljen**:

- az együttműködés és a közös cselekvés képessége a társadalmi rendszerekben fenntartandó,
- az ökológiai rendszerek dinamikusak, amint azok a játékszabályok is, amelyeket a rendszerek szereplői egymással szemben alkalmaznak, és
- az ökológiai rendszerek elfoglalhatnak több stabil állapotot és gyorsan mozognak ezek között.”

O'BRIEN, PELLING, PATWARDHAN, 2012

- „**Reziliencia** - A rendszer egészének és részeinek azon képessége, amellyel a veszélyeztető jelenségek hatásait előre látja, elnyeli, azokhoz alkalmazkodik és helyreállítja magát, időben és hatékonyan, miközben megőrzi, helyreállítja vagy javítja saját alaprendszerét és lényegi funkcióit.”
- A társadalmi-ökológiai rendszerekben (amit úgy vizsgálunk, mint a különböző interaktív cselekvéseket az ember és a számára alapul szolgáló ökoszisztéma között) a **reziliencia három tulajdonságot jelent**: a változásnak azt a mennyiségét, amire a rendszer képes miközben fenntartja struktúráját és funkcióit; az újjászerveződés képességét; és azt, hogy milyen mértékben képes tanulási és adaptálási képességeket kialakítani.

Bulla Miklós 2011 (Sebezhetőség és adaptáció)

- Valamely társadalmi, gazdasági rendszer működését tekintve azonban e fogalom tartalma: az előrelátás képessége, az, hogy integrált terveket, forgatókönyveket tud készíteni a természeti környezet és a társadalom (civilizáció) együtt működésére, kölcsönhatásai elemzésére, (és így) veszélyei minimalizálására, várható következményei előnyösebbé tételére. Az ilyen rendszernek tehát nem szerkezete változatlan újjáépítésének képességét kell megőriznie, hanem azt, hogy „megtanulja” a változásokhoz való alkalmazkodást. Azt a képességét őrizze meg, hogy új, a hátrányok (következményeinek) csökkentését, egyszersmind az előnyök fölismerését és alkalmazását támogató működési szabályokat, ellenőrzési, visszacsatolási szervezeteket tud létrehozni (Bulla, 2006).

EU Globális Stratégia 2016

A reziliencia – az államok és társadalmak képessége a megújulásra, aminek köszönhetően képesek ellenállni a belső és külső válságoknak, illetve talpra állni azok után – ezzel szemben a mi javunkat és a minket körülvevő régiók érdekeit szolgálja, és megteremti a fenntartható növekedés és az élénk társadalmak alapját.

Ha kifelé, akkor befelé is:

- A társadalmi reziliencia megerősödése érdekében szorosabb kapcsolatokat fogunk kialakítani a civil társadalommal, különösen tekintettel annak a kormányok elszámoltatására irányuló erőfeszítéseire.
- Azzal is tápláljuk továbbá a társadalmi rezilienciát, hogy fokozzuk az oktatás, a kultúra és az ifjúság terén végzett tevékenységeinket a pluralizmus, az együttélés és az egymás iránti tisztelet előmozdítása céljából.

David Chandler, 2015

- A kormányzás alapját tehát már nem kínálati vagy célorientált instrumentális politika képezi, hanem sokkal inkább a **már létező folyamatok és képességek felismerése**, illetve az, hogy ezeket hogyan lehet a politikai gondolkodás részévé tenni.
- A „**mindennapi demokrácia**” lényege a társadalmi kapcsolatok megerősítése, és nem sok köze van a képviseleti demokráciához, ami azt feltételezi, hogy a „kimenetekért” a kormányok felelősek, míg a társadalomra mindössze az a feladat hárul, hogy néhány évente passzívan elszámoltassa őket. A „mindennapi demokráciának” nincs köze a „felülről lefelé” vagy az „alulról felfelé” történő kormányzáshoz, ehelyett a társadalom rezilienciájára épül, amely az egyszerű emberekben meglévő relacionális képességeket veszi alapul.
- **A kormányzás tehát** – a probléma megjelenésének pillanatától – „**visszafelé**” történik, nem pedig „**előrefelé**”, vagyis **nem valamilyen kollektív politikai cél megvalósítására törekszik**. Ahhoz, hogy a megismerhetetlenség talaján állva lehetséges legyen a kormányzás, önreflexióra és rezponzivitásra van szükség egy gyorsan változó társadalomban, amelyben egyébként sem a piac, sem pedig az állam nem tűnik képesnek a szükséges változások irányítására.

Craig Anthony (Tony) Arnold and Lance H. Gunderson, 2014

- Az ökoszisztémák és a társadalmi rendszerek gyors és gyakran nem-lienáris átalakulásai megkövetelik, hogy a rugalmas és ezen változásokhoz adaptív társadalmi intézmények – közöttük jogi intézmények – meglétét.

Az adaptív jog sajátosságai:

1. a világos célok sokfélesége
2. policentrikusság, multimodalitás, integrációs struktúrák
3. adaptív módszerek, amelyek szabványokon, flexibilitáson, diszkrecionalitáson és a tartalomra való figyelmen alapulnak
4. iteratív jogi pluralista eljárások, amelyekben a visszacsatolási hurok, a tanulás és elszámoltathatóság is benne van

- Az adaptív jogrendszerek feltétlenül **elismerik a magánstruktúrák fontosságát**, mint a jog, kormányzás, adaptív kapacitás forrásait és helyét. Az adaptív jog **policentrikus struktúrája** magában foglalja a jog kormányzati szereplőinek multiplicitását és kiterjedését (pl. az állami és helyi önkormányzatok erős szerepét, a regionális, hibrid és kvázi-közigazgatási kormányzati intézményeket, a vitarendezés egyes formáit), akárcsak a nem-kormányzati struktúrák szerepét.
- A **hatáskörök többféle központjának léte (policentrizmus) és a cselekvési megoldások többfélesége (multimodalitás) nem elegendőek**, ha mindezt nem kíséri a **szervezetek szintjeinek sokfélesége**. ... Az adaptív jog központi szerepe, hogy a különböző kormányzati szintek, funkciók, ökoszisztéma szintek és funkciók között megteremtse a kapcsolatokat, amely megköveteli a multimodalitás és a többszintűség együttesét.
- Az adaptív jog elvei megkívánják, hogy a jogi eljárások és nemjogi eljárások, illetve erők között kapcsolatok legyenek, mert a jog önmagában nem elegendő a környezet megóvásának elérésére.

UK 2013 The National Adaptation Programme

Making the country resilient to a changing climate

Sokak szerint UK az egyik forrás.

A helyi tanácsok elősegíthetik a helységek és helyi közösségek rezilienciáját, egyebeke között:

- Beépítik a rezilienciát az épületek, utak, üzletek, parkok és már közösségi terekkel kapcsolatos döntésekbe
- Beépítik a rezilienciát az olyan alapvető szolgáltatásokba, mint a szociális ellátás, észhelyzeti tervezés, közegészségügy
- A legjobban hasznosítják a földre, ingatlanra, beruházásra és kockázatkezelésre szánt költségvetési forrásokat
- Hosszútávon terveznek a helyi programokban a klímakockázatok és fenntartható fejlődés terén
- Erősítik a szervezeti rezilienciát a szélsőséges időjárási viszonyokra a klímakockázatok beépítve a társasági kockázati regiszterekbe
- Elősegítik a modernizációt, a zöld építkezést, illetve a zöldterületek fejlesztését
- Ösztönzik a helyi gazdaság klímaválaszait, hogy azok reziliensek és versenyképesek legyenek

A reziliencia jogi leképezése 1

A jogi elvek vagy elvi szintű, de gyakorlati megvalósítást igénylő intézmények között kiemelendő

- az integráció (belső és külső egyaránt)
- a szubszidiaritás (a hatékony szint)
- az elővigyázatosság (alapvető szemlélet)
- az együttműködés (policentrikusság és multimodalitás)
- a tervszerűség, komplex tervezés, a tervek folyamatos újraértékelésével
- az emberi jogok és különösen ezek eljárásjogi garanciája
- a társadalmi részvétel

A reziliencia jogi leképezése 2

A jogintézmények közül

- a hatásvizsgálatok variációi (LHV, SKV, fenntarthatósági vizsgálat, stb.),
- a kockázatelemzés
- általában a megfelelő mérlegelés, diszkrecionalitás
- a kooperatív eszközök (pl. szerződéses kapcsolatok)
- ösztönzési (nem csak gazdasági körben) rendszerek
- önszabályozási megoldások
- ellenőrzés – monitoring – visszacsatolás
- kiterjedt döntésfelülvizsgálat, folyamatos kiigazítás (nem elsősorban jogorvoslati célból),
- és további részletek nélkül a komplex, minél több lábon álló rendszerek

Államszervezési kérdések

- decentralizáció, illetve általában az önkormányzatiság
- dekincentráció
- konzultáció, ezen belül a szakmai-tudományos konzultáció
- transzparencia
- társulási lehetőségek
- kooperáció más formái
- civil szféra rendszereinek diverzitása és bevonása

Gerhard megfigyelése:

*”Fejlődünk! A dolgok már valamivel
lassabban rosszabbodnak!”*

BLOCH, Arthur: Murphy törvénykönyve -
jogászok, GABO 2000. 201. old.